

Päijät-Hämeen maakunta- ohjelma 2026–2029

Päijät-Hämeen liitto
The Regional Council of Päijät-Häme

Sisällysluettelo

1.	Päijänteen verran parempi - Strategiasta toimenpiteiksi	2
2.	Päijät-Hämeen nykytila ja suunta	2
3.	Strategian 2050+ tavoitteet	3
4.	Päijät-Hämeen maakuntaohjelman 2026–2029 tavoitteet ja toimet	4
4.1.	Tavoite 1: Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä	6
4.1.1.	Rohkeita TKI-tekoja	7
4.1.2.	Lahti on Euroopan kansainvälisimpiä opiskelijakaupunkeja.....	7
4.1.3.	Uusia kumppanuuksia ja arvoketjuja	8
	Älykäs erikoistuminen	8
4.2.	Tavoite 2: Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle.....	9
4.2.1.	Vihreän siirtymän ja kiertotalouden edelläkävijä	10
4.2.2.	Puhdas luonto mahdollistaa kestävä tuotannon	10
4.2.3.	Luovuus ja teknologiat nostavat yritysten jalostusarvoa	11
4.3.	Tavoite 3: Päijänteen verran parempaa elämää.....	11
4.3.1.	Työtä ja toimeentuloa kylissä ja kaupungeissa	12
4.3.2.	Kestävää matkailua, tapahtumia ja elämyksiä.....	12
4.3.3.	Sujuvin ja yhteisöllisin arki Suomessa.....	13
5.	Yhteydet muihin ohjelmiin.....	13
5.1.	Päijät-Hämeen liiton koordinoimat ohjelmat.....	13
5.2.	Muut maakuntatason strategiat ja ohjelmat.....	14
5.2.	Kansalliset ohjelmat.....	14
6.	YK:n kestävä kehityksen tavoitteet maakuntaohjelmassa	15
7.	Älykäs sopeutuminen luo mahdollisuuksia	16
8.	Kokonaisturvallinen Päijät-Häme	19
9.	Maakuntakaavan toimenpiteet ja yhteys maakuntaohjelmaan.....	21
10.	Rahoitus	22
11.	Maakuntaohjelman toteutus ja seuranta	22
12.	Ohjelman vaikutustenarviointi	24
13.	Edellisen maakuntaohjelman 2022–2025 toteutuminen.....	25

1. Päijänteen verran parempi - Strategiasta toimenpiteiksi

Päijät-Häme on matkalla uuteen nousuun. Kevään 2025 valtakunnallisessa yritysbarometrissa maakunta nousi kolmen elinvoimaisimman alueen joukkoon. Saavutuksen taustalla on vahva yhteistyö, ketterä verkostoituminen ja kyky uudistua. Tämä ei ole sattumaa vaan seurausta pitkäjänteisestä työstä, jossa alueen toimijat ovat löytäneet yhteisiä tavoitteita ja uskaltaneet tähdätä korkealle. Tästä on hyvä jatkaa, suunta on selkeä.

Päijät-Häme on tulevaisuusorientoitunut maakunta. Meillä on rohkeutta investoida kestävyteen, kiertotalouteen, uusiutuvaan energiaan ja koulutukseen. Meillä on vahvaa osaamista elintarviketeollisuudessa, erityisesti viljaperäisten innovaatioiden saralla, sekä sähköisessä liikenteessä, ohjelmisto-, teollisen AI:n osaamisessa sekä digiratkaisuissa. Alueen muotoilu- ja kuvataiteen kehitysalusta, ympäristötekniikan ratkaisut sekä liikunnan, tapahtumien ja luontomatkailun palvelut muodostavat yhdessä monipuolisen kasvualustan. Mahdollisuuksia löytyy kaksikäyttöteknologioiden kehittämisessä yhteistyössä muiden maakuntien toimijoiden kanssa.

Tämä maakuntaohjelma on strategian 2050+ ensimmäinen toimeenpanovaihe. Se konkretisoi pitkän aikavälin päämäärät toimenpiteiksi, jotka vastaavat aikamme suurimpiin haasteisiin – ilmastonmuutokseen, väestörakenteen muutokseen, elinkeinorakenteen murrokseen, hyvinvoinnin turvaamiseen sekä turvallisuuden ja resilienssin eli kriisinkestävyyden vahvistamiseen. Ohjelma on laadittu maakuntastrategiatyön eri työpajoista kootun aineiston pohjalta sekä eri työryhmiä osallistaen. Ohjelmassa esiteltävät toimenpidekokonaisuudet saavat tuekseen sidosryhmiltä kootut hankeideat, joiden avulla edetään kohti konkretiaa. Ohjelma ja ideat osoittavat sen, miten Päijät-Häme uudistuu ja sopeutuu yhdessä, omaa aluettaan vahvistaen.

Työ- ja elinkeinoministeriö on maakuntaohjelman laatimista koskevassa ohjeessaan pyytänyt kuvaamaan alueen väestörakenteen muutosta, sen hallintaa sekä älykkään sopeutumisen edistämisen tavoitteita ja keinoja. Useat maakuntaohjelman toimenpiteet edistävätkin sopeutumista. Näitä toimia käsitellään omassa luvussaan.

Kokonaisturvallisuus on Päijät-Hämeen yhteisöllisyyden perusta, jossa viranomaiset, kunnat, elinkeinoelämä, järjestöt ja asukkaat toimivat yhdessä turvataksaan elintärkeät toiminnot. Nykyisessä epävakaaassa turvallisuustilanteessa varautuminen korostuu: maakunnassa vahvistetaan kriisinkestävyyttä, huolehditaan palvelujen ja infrastruktuurin toimintavarmuudesta sekä rakennetaan luottamusta ja yhteistyötä, jotta häiriötilanteista voidaan selvitä nopeasti ja tehokkaasti.

2. Päijät-Hämeen nykytila ja suunta

Lahden väestö kasvaa, mutta muualla Päijät-Hämeessä suunta on ollut laskeva. Syntyvyys on alhaista ja väestö ikääntyy, mikä korostuu erityisesti pohjoisissa kunnissa. Vieraskielisen väestön lisääntyminen vahvistaa työvoimaa, mutta tuo myös

kotoutumishaasteita. Lahden vetovoima hidastaa väestön vähenemistä, mutta maaseudulla lasku jatkuu ja näkyy verotuloissa, työvoiman saatavuudessa ja palvelujen ylläpidossa. Toisaalta maaseudun luontoarvot ja turvallisuus voivat houkuttaa uusia asukkaita. Hyvä tiestö, tietoliikenneyhteydet ja palvelut ovat maaseudulla asumisen ja yrittämisen perusedellytys. Uusien asukkaiden houkuttelu ja onnistunut kotoutuminen ovat tulevaisuuden ratkaisevia tekijöitä.

Maakunnan elinkeinorakenne on monipuolinen, painottuen kuitenkin keskimääräistä enemmän perheomisteisiin ja työllistäviin teollisuusyrityksiin erityisesti puu-, metalli- ja muovituotannossa. Maakunnassa on myös konepajatoimintaa ja innovatiivinen elintarvikekeskittymä sekä sen tarvitsemaa alkutuotantoa sekä merkittävää metsätaloutta ja puuntuotantoa. Alueen elinvoimaa vahvistavat suuret TKI- ja teollisuusinvestoinnit, kuten Fazerin suklaatehdas, datakeskus ja aurinkosähköalueet. Vihreän siirtymän hankkeet lisäävät houkuttelevuutta, mutta korkeat kustannukset, rahoitus ja osaavan työvoiman riittävyys luovat paineita. Päijät-Hämeellä on mahdollisuus profiloitua kiertotalouden ja puhtaan teknologian edelläkävijänä, mutta kilpailukyky riippuu panostuksista tutkimukseen ja digitalisaatioon sekä innovaatioiden tukemiseen ja investointien houkutteluun.

Uudistumisen tukena sekä maakunnan pito ja -vetovoiman edistämässä kulttuuri ja luovat alat tarjoavat konkreettisia välineitä yhteisöllisyyden vahvistamiseen, osallisuuden lisäämiseen ja kotoutumisen tukemiseen, jotka osaltaan ehkäisevät eriarvoistumista maakunnassa. Taide-, kulttuuri- ja luovat alat vahvistavat alueiden elinvoimaa, työllisyyttä ja vetovoimaa sekä tukevat kestäväää kasvua ja hyvinvointia esimerkiksi matkailun, yhteisöllisyyden ja osallisuuden kautta. Keskeistä on myös vaalia kulttuuriperinnön itseisarvoa ja taiteen vapautta.

Hyvinvoinnin haasteet liittyvät väestön ikääntymiseen, korkeaan sairastavuuteen ja nuorten heikentyneeseen toimintakykyyn. Mielenterveysongelmat, lapsiperheiden pahoinvointi, pitkäaikaistyöttömyys ja matala koulutustaso lisäävät eriarvoisuutta. Ikääntyminen lisää palvelujen kysyntää merkittävästi. Ennalta ehkäisevien sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävien palveluiden vahvistaminen ja kolmannen sektorin roolin kasvu korostuvat tulevina vuosina. Onnistuneet palvelumallit sekä yhteisöllisyyden tukeminen ratkaisevat, pystytäänkö eriarvoisuuden kasvu pysäyttämään.

Elinympäristön kehitystä ohjaa kestävyys, mutta yksityisautoilun suuri osuus ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen muodostavat haasteita. Joukkoliikenteen kehittäminen jatkuu, vaikka rahoituksen turvaaminen on vaikeaa. Kunnilla on omat ilmastosuunnitelmat, ja Lahdessa valmistellaan uutta ohjelmaa biodiversiteetin turvaamiseksi. Liikenteen sähköistyminen ja kestävien yhdyskuntarakenteiden kehittäminen tukevat houkuttelevuutta, mutta luonnon turvaaminen vaatii lisätoimia ja pitkäjänteisiä ratkaisuja.

3. Strategian 2050+ tavoitteet

Maakuntaohjelma 2026–2029 toimii strategian ensimmäisenä toimeenpanovaiheena, ja sen toimenpiteet johdetaan suoraan maakuntastrategian 2050+ pää- ja alatavoitteista.

1. Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä

- Alueen kansainvälisesti laadukkaat TKI-resurssit viisinkertaistuvat rohkeilla, kestävillä avauksilla.
- Lahti on Euroopan kansainvälisimpiä opiskelijakaupunkeja. Kansainvälisten osaajien määrä ja jäämä alueelle vähintään viisinkertaistuu.
- Kansainväliset ja kansalliset kumppanuudet vahvistavat alueen osaamista ja elinkeinoelämän arvoketjuja. Vienti kolminkertaistuu.

Ohjelmakauden painotukset: TKI-ekosysteemien vahvistaminen, osaajapolut ja kv-työperäisen maahanmuuton tukeminen, viennin ja klusteriyhteistyön edistäminen.

2. Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle

- Päijät-Häme on hiilinegatiivinen ja luontoposiitivinen täyden kiertotalouden maakunta, jossa on tilaa uudistuvalla teollisuudella.
- Puhdas luonto, maaperä ja vedet mahdollistavat kestävä tuotannon ja palvelut.
- Luovuus, kestävä muotoilu ja uudet teknologiat nostavat yritysten jalostusarvoa kaksinkertaiseksi ja edistävät digitalisaatiota.

Ohjelmakauden painotukset: Kiertotalousinfrastruktuuri, vihreän siirtymän investoinnit, luontopohjaiset ratkaisut ja ilmastomuutokseen sopeutuminen, digitaalisuuden, tekoälyn ja **luovuuden** hyödyntäminen yrityksissä ja yhteisöissä.

3. Päijänteen verran parempaa elämää

- Olemme yrittäjyyden maakunta, jossa työtä ja toimeentuloa syntyy kylissä ja kaupungeissa. Päijät-Häme kasvattaa eniten yritysten määrää ja työllisyysastetta Suomessa.
- Salpausselkään nojaava Päijät-Häme on kestävä matkailun, tapahtumien ja elämysten ykköskohde Suomessa. Vapaa-ajan vieton laadukasta tarjontaa löytyy kulttuurista, liikunnasta ja luonnosta.
- Päijät-Hämeessä arkielämä on Suomen sujuvinta ja yhteisöllisintä. Edistämme hyvinvointia eniten Suomessa.

Ohjelmakauden painotukset: Kylien elinvoima, kestävä matkailun ratkaisut, liikunta, kulttuuri, yhteisöllisyyden vahvistaminen ja saavutettavuuden parantaminen koko alueella.

4. Päijät-Hämeen maakuntaohjelman 2026–2029 tavoitteet ja toimet

Maakuntaohjelmassa tarkennetaan maakunnan aluekehittämiseen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla toteutetaan edellä esiteltyjä pitkän aikavälin strategisia linjauksia (Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta 756/2021 25 §). Maakuntaohjelma kokoaa konkreettisia toimia, joilla lähdetään toteuttamaan maakuntastrategian vuoteen 2050 asti ulottuvia tavoitteita. Huomioon otetaan valtakunnallisen aluekehittämiss päätöksen painopisteet 2024–2027, joita ovat 1) kestävä elinvoima ja investoinnit, 2) hyvinvoiva väestö ja yhteisöt sekä 3) vetovoimainen elinympäristö ja yhteisöt ja poikkileikkaavina näkökulmina kokonaisturvallisuus, kansainvälisyys sekä aluelähtöisyys.

Valtioneuvoston aluekehittämisspätöksen 2023–2027 painopisteet ja edellytykset.

Maakuntaohjelmaan sisältyy maakunnan älykkään erikoistumisen strategia. Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen strategian tavoitteet ja toimenpiteet on johdettu Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä -tavoitteesta.

Ohjelmaa on valmisteltu yhtäaikaaisesti maakuntastrategiaprosessin rinnalla yhteistyössä kuntien, muiden viranomaisten sekä alueen kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen, kansalaisten sekä muiden tahojen kanssa. Osallistamisen menetelminä olivat työpajat, eri ryhmien tapaamiset ja webinaarit. Valmistelusta viestittiin aktiivisesti Päijät-Hämeen liiton verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa.

Ohjelmaa 2026–2029 toteutetaan murroskaudella, jota kuvaavat samaan aikaan niin turvallisuus-, väestö-, ilmasto- kuin elinkeinorakenteenkin muutokset. Maakuntaa haastavat toisaalta väestön ikääntyminen ja osaajapula, toisaalta mahdollisuudet, joita vihreä siirtymä ja uudet liiketoimintaekosysteemit avaavat. Näihin kehityssuuntiin vastaaminen on koko ohjelmakauden läpileikkaava tavoite Päijät-Hämeessä.

Ensimmäisenä isona ilmiönä, **väestörakenne muuttuu nopeasti**. Päijät-Häme ikääntyy, ja monilla alueilla työikäisten määrä vähenee. Tämä vaikuttaa sekä työvoiman saatavuuteen että palveluiden järjestämisen edellytyksiin. Samalla nuorten ja kansainvälisten osaajien pitovoimasta on tullut kriittinen kysymys, joka vaikuttaa suoraan alueen elinvoimaan. Maakuntaohjelmassa korostuvat toimenpiteet, jotka tukevat maahanmuuttoa, opiskelijoiden jäämistä alueelle, nuorten osallistumista ja monimuotoisten elämänpolkujen rakentamista.

Toiseksi, ohjelmakautta ohjaa **tarve vastata ilmastonmuutokseen ja edistää vihreää siirtymää**. Päijät-Häme on jo vahvasti mukana valtakunnallisessa ilmastotyössä, ja maakunnallinen vihreän siirtymän ohjelma asettaa selkeän hiilineutraaliustavoitteen

vuodelle 2030. Maakunta tukee vahvalla alueellisella ilmastotyöllään myös kansallisella tasolla asetettujen ilmastotavoitteiden saavuttamista. Ohjelmassa kiinnitetään huomiota erityisesti kiertotalouteen, uusiutuvan energian tuotantoon ja luontopositiivisiin ratkaisuihin. Tavoitteena on mahdollistaa teollisuuden ja tuotannon uudistuminen vahvistaen samalla luonnon kantokykyä, vesistöjen tilaa ja alueen ekologista kestävyttä.

Kolmantena ilmiönä korostuu **alueellinen eriytyminen ja saavutettavuushaasteet**. Väestön ja toimintojen keskittyminen Lahden seudulle luo tarpeen uudistaa rakenteita niin, että koko maakunta voi säilyttää elinvoimansa. Digitaaliset palvelut, monipaikkaisuuden tukeminen ja arjen liikkumisen ratkaisut nousevat tärkeään rooliin. Ohjelma tukee älykästä sopeutumista ja palveluverkon kehittämistä, jossa huomioidaan paikalliset vahvuudet, yhteisöjen rooli ja saavutettavuuden parantaminen.

Neljäs ohjelmakauden keskeinen muutosilmiö liittyy **elinkeinorakenteen murrokseen ja uuden kasvun mahdollisuuksiin**. Perinteiset toimialat uudistuvat, ja kasvu edellyttää investointeja osaamiseen, teknologiaan ja kansainvälisiin verkostoihin. Päijät-Hämeessä haetaan kilpailuetua muun muassa muotoilun, palveluliiketoiminnan ja kiertotaloustoimialojen yhdistämisestä teknologisiin ratkaisuihin. Yrittäjyys, luova ala, puhtaat ratkaisut ja TKI-toiminta muodostavat yhdessä uudenlaista kasvupohjaa.

Kokonaisturvallisuus on noussut keskeiseksi ilmiöksi, joka vaikuttaa kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin. Se ei tarkoita vain fyysistä turvallisuutta, vaan myös psyykkistä ja sosiaalista turvaa, jotka yhdessä luovat pohjan ihmisten hyvinvoinnille ja kyvylle sopeutua muutoksiin. Turvallinen arki vahvistaa resilienssiä, mahdollistaa oppimisen ja uudistumisen sekä lisää luottamusta yhteiskuntaan. Tämä on ratkaisevaa myös elinkeinoelämälle: yritykset tarvitsevat osaavaa ja työkykyistä työvoimaa, jota ei synny ilman turvallisuuden tunnetta ja sosiaalista eheyttä. Maakuntaohjelmassa turvallisuus kytkeytyy kokonaisturvallisuuden vahvistamiseen, huoltovarmuuteen, vihreän ja digitaalisen siirtymän toteuttamiseen sekä yhteisöjen hyvinvointiin.

Nämä ilmiöt ovat perusta maakuntaohjelman toimenpiteille. Ne ovat linjassa valtakunnallisten aluekehityksen painopisteiden kanssa: kestävä elinvoima, hyvinvoiva väestö, vetovoimainen elinympäristö ja kansainvälisyys. Päijät-Häme pyrkii vastaamaan murrokseen ratkaisukeskeisesti ja asenteita uudistavasti, fiksusti sopeutuen.

4.1.Tavoite 1: Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä

Päijät-Häme rakentaa kilpailuetuaan kansainvälisyyden ja kestävyden varaan. Alueen tavoitteena on vahvistaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa (TKI), houkutella ja pitää kansainväliset osaajat alueella sekä kehittää kansallisia ja kansainvälisiä kumppanuuksia, jotka edistävät osaamista ja vientiä. Päijät-Hämeen vihreän siirtymän innovaatiot vauhdittavat alueen kilpailukykyä. Tavoite tukee aluekehittämispäätöksen painopisteitä:

- ✓ *Kestävä elinvoima ja investoinnit*
- ✓ *Kansainvälisyys*
- ✓ *Aluelähtöisyys*

Mittarit:

- TKI-henkilöstö, TKI-menot, aloittaneet yritykset, patenttihakemukset (IPR)
- Valmistuneet korkeakouluopiskelijat, vieraskieliset korkeakouluopiskelijat, korkeakouluista valmistuneiden vieraskielisten sijoittuminen alueelle
- Vienti

4.1.1. Rohkeita TKI-tekoja

Päijät-Hämeessä vahvistetaan **yrityslähtöisesti** TKI-toimintaa rakentamalla alueellisia ekosysteemejä, jotka tukevat erityisesti pk-yritysten osallistumista kehitysohjelmaan. Yliopistojen ja korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen kasvua ja hyödyntämistä alueen organisaatioissa tuetaan edelleen. Julkisten toimijoiden ja yritysten yhteistyötä syvennetään mm. seuraavilla toimenpiteillä:

- Luodaan pk-yrityksille alueellinen TKI-kasvupolkumalli, jossa yritykset voivat kehittää TKI-toimintaa vaiheittain yhteistyössä korkeakoulujen kanssa.
- Vahvistetaan strategisia klustereita, mm. sähköinen liikenne, elintarvikkeet, sportti, ympäristöteknologia, tukien niiden ekosysteemipohjaista kehittämistä kytkemällä mukaan muotoilu-, softa/AI-, myynti-, kaupallistamis- ja vientiosaaminen
- Rakennetaan uusia markkinalähtöisiä klustereita, esim. puolustus- ja kaksikäyttöteknologia, datatalous.
- Panostetaan fyysisiin ja virtuaalisiin tutkimus- ja pilotointiympäristöihin, jotka tukevat kärkialojen pk-yritysten innovaatiotoimintaa ja nopeita kokeiluja.
- Huolehditaan, että osaamista ja osaajia löytyy monipuolisesti yritysten tarpeisiin.

4.1.2. Lahti on Euroopan kansainvälisimpiä opiskelijakaupunkeja

Päijät-Häme kehittää määrätietoisesti Lahden seudun vetovoimaa kansainvälisenä opiskelija- ja osaajaympäristönä. Osaajien houkuttelu ja alueelle jääminen turvataan seuraavin toimin:

- Rakennetaan koko maakuntaan yhteinen, monikielinen brändi ja palvelukonsepti kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi ja pitämiseksi.
- Kehitetään tutorointi- ja asettautumismalleja kunnissa, oppilaitoksissa ja yrityksissä tukemaan kansainvälisten osaajien integroitumista.
- Lisätään kansainvälisten opiskelijoiden harjoittelu- ja työelämäyhteyksiä koko maakunnan alueella.
- Laajennetaan englanninkielistä koulutustarjontaa myös Lahden ulkopuolelle, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa.
- Kehitetään kampusalueiden saavutettavuutta ja palveluita sekä vahvistetaan sen asemaa kansainvälisenä osaamiskeskittymänä.
- **Vahvistetaan kulttuuriperintötoiminnan ja paikalliskulttuurin roolia opiskelijoita juurruttavana voimana.**

4.1.3. Uusia kumppanuuksia ja arvoketjuja

Päijät-Häme panostaa kansainvälisten ja kansallisten verkostojen hyödyntämiseen viennin ja osaamisen kasvun moottorina. Viennin kolminkertaistamista vuoteen 2050 mennessä edistetään muun muassa seuraavin toimin:

- Kehitetään yrityslähtöisiä kasvuohjelmia ja kansainvälisiä kasvupolkuja erityisesti elintarvike-, teknologia- ja hyvinvointialoitte.
- Tuetaan ja kehitetään alueellista Invest-In toimintakonseptia.
- Osallistutaan aktiivisesti EU:n verkostoihin ja rahoitushakuihin vahvistamalla maakunnan roolia älykkään erikoistumisen verkostoissa.
- Vahvistetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä ja verkostoja innovaatiotoiminnan ja uuden liiketoiminnan synnyttämiseksi
- Jatketaan ja vahvistetaan alueen kuntien ja muiden organisaatioiden vahvaa yhteistyötä elinvoiman parantamiseksi.

Älykäs erikoistuminen

Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä -tavoite ja sen toimenpiteet toimivat myös Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen tavoitteina ja toimenpiteinä. Älykäs erikoistuminen perustuu ajatteluun, että kaikilla alueilla on omat vahvuutensa. Näitä tunnistamalla ja hyödyntämällä vahvistetaan alueen kilpailukykyä ja innovaatiopotentiaalia. Älykäs erikoistuminen suuntaa kehityspanostuksia ja TKI-resursseja tunnistettuihin vahvuuksiin, kärkiin, ja tukee TKI-tavoitteiden saavuttamista. Päijät-Hämeelle tehdään lisäksi erillinen TKI-tiekartta, jossa pureudutaan syvällisemmin alueen TKI-kyvykkyyteen.

Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen kärjet ovat sportti, ruoka ja juoma sekä älykäs valmistus. Läpileikkaavana periaatteena on kestävyys.

Sportti kattaa huippu-urheiluun, liikuntaan ja fyysiseen aktiivisuuteen liittyvän liiketoiminnan, teknologian, osaamisen ja tapahtumat unohtamatta laajempia teemoja kuten hyvinvointiteknologia, terveys- ja luontoliikunta, luontomatkailu ja niihin liittyvät palvelut. Päijät-Hämeestä löytyy maailmanluokan urheilu- ja testausinfrastruktuuria, jota hyödyntävät myös asukkaat. Lahti Sports Hub kokoaa yhteen urheilualan sportin toimijat ja innovaatiot. Päijät-Hämeessä on lisäksi valtakunnallisesti poikkeuksellinen liikunta-alan osaamiskeskittymä käsittäen muun muassa urheiluopistot Vierumäellä (Suomen Urheiluopisto) ja Pajulahdessa (Kolmen kampuksen urheiluopisto).

Ruoka ja juoma kokoaa koko ketjun pellolta pöytään eli ruokajärjestelmän, esimerkiksi elintarvike- ja juomateollisuuden, ravintola- ja kahvilatoiminnan, ruokiin ja juomiin liittyvän luovan toiminnan ja kulttuuriperinnön sekä alkutuotannon uudet innovaatiot. Viljaklusteri on toiminut yli 20 vuotta ja kärki on nosteessa, muun muassa LAB-ammattikorkeakoulussa on alkanut bio- ja elintarviketeknologian koulutus. Alalle on lisätty koulutusta ja tehty runsaasti investointeja, kun mm. Fazer on rakentamassa suklaatehdasta Lahteen.

Älykäs valmistus on kärjistä kaikkein laajin koostuen Päijät-Hämeen laajasta valmistavan teollisuuden osaamisesta, mutta kuitenkin rajautuen tulevaisuuteen suuntautuneisiin kestäviin ja älykkäisiin ratkaisuihin. Valmistuksen ytimen muodostavat olemassa olevat klusterit, muun muassa Lahti GEM, Lahden seudun meriklusteri ja

rakentamisen klusteri, mutta tilaa on uusille aloitteille esimerkiksi kaksikäyttöteknologiassa ja teollisessa AI:ssa. Useat valmistuksen sektorit liittyvätkin läheisesti turvallisuuteen. Päijät-Hämeen runsas perhe- ja pk-yritysten joukko sekä LUT-yliopisto, LAB-ammattikorkeakoulu ja Koulutuskeskus Salpaus muodostavat vahvan pohjan kärjelle.

Kaikkia kärkiä läpileikkaa kestävyys, joka luo perustan älykkäälle erikoistumiselle ja kärjille. Kestävyys voi liittyä esimerkiksi puhtaaseen teknologiaan, **palveluiden ja tuotteiden muotoiluun**, kiertotalouteen tai luontoposiitivisuuteen. **Kestävyys kattaa ekologisen, taloudellisen, teknologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden.**

Kuva älykkään erikoistumisen kärjistä

Sportissa, ruoassa ja juomassa sekä älykkäässä valmistuksessa on tunnistettu olevan riittävästi yrityksiä, koulutusta, TKI-toimintaa ja kansainvälistymisen potentiaalia. Niiden on mahdollista nousta seuraavalle tasolle ja saavuttaa kilpailuetua. Innovaatioiden synnyttämiseksi keskeistä on tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden, yritysten ja julkisen sektorin yhteistyö. Tiivistä yhteistyötä tehdään alueellisesti, mutta myös muiden alueiden kanssa Suomessa ja kansainvälisesti.

Etelä-Suomen NUTS2-alueen maakunnat tiivistävät älykkään erikoistumisen yhteistyötä. Yhdistämällä maakuntien voimat löydetään parempia ratkaisuita. Yhteisen kehittämisen teemoja ovat bio- ja kiertotalous, hiilineutraalit energiaratkaisut ja kestävä ruokajärjestelmä. Läpileikkaavana teemana on kokonaisturvallisuus. Teemat syventävät Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen kärkiä ja niitä hyödynnetään erityisesti kansainvälisissä ja EU-yhteyksissä.

Maakuntien yhteistyön tavoitteena on osallistua EU-alustoille ja -ohjelmiin yhdessä, lisätä kansainvälistä näkyvyyttä ja vaikuttavuutta sekä toimijoiden ylimatekunnallista yhteistyötä. Etelä-Suomen NUTS2-alue kattaa EU:n aluejaon mukaisesti Etelä-Karjalan, Kanta-Hämeen, Kymenlaakson, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen. Yhteisiä innovaatiomahdollisuuksia haetaan aktiivisesti myös muiden suomalaisten ja eurooppalaisten alueiden kanssa.

Mittarit:

- Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä -tavoitteen mittarit
- Yritysten toimipaikat kärjittäin, liikevaihdon muutos kärjittäin, henkilöstömäärä kärjittäin
- Yritysten liikevaihto
- LUT:n ja Helsingin yliopiston yritys yhteistyön **määrä** Päijät-Hämeessä
- Kärkiryhmiä kokoontumisten määrä
- Kansallisten ja kansainvälisten hankkeiden volyyymi

4.2.Tavoite 2: Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle

Päijät-Hämeessä rakennetaan kestävä tulevaisuutta, jossa luonnon monimuotoisuus, puhtaat ratkaisut ja luova uusiutuminen kietoutuvat yhteen. Tavoittelemme hiilineutraalia Päijät-Hämettä vuoteen 2030 mennessä Päijät-Hämeen vihreän siirtymän ohjelman mukaisin tavoittein ja toimin. Maakunta tarjoaa tilaa uudistuvalla

teollisuudelle ja luovuudelle luonnon kantokykyä vahvistaen. Tavoite tukee aluekehittämispäätöksen painopisteitä:

- ✓ *Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto*
- ✓ *Kestävä elinvoima ja investoinnit*
- ✓ *Kokonaisturvallisuus*
- ✓ *Aluelähtöisyys*

Mittarit:

- Kasvihuonekaasupäästöt, yhdyskuntajätteen kierrätysaste
- Vesistöjen laatu, suojelualueiden määrä ja pinta-ala
- Yritysten jalostusarvo

4.2.1. Vihreän siirtymän ja kiertotalouden edelläkävijä

Päijät-Häme jatkaa vahvana vihreän siirtymän ja kiertotalouden edelläkävijänä. Toiminnassa yhdistyvät ilmastokestävät ratkaisut, luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen ja resurssiviisaus sekä kohtuutalouteen siirtyminen. *Samalla huolehditaan ilmaston muutoksen hillinnästä, edistetään hiilen sitomista ja varastointia metsiin, maaperään ja teknisiin nieluihin. Vihreän siirtymän hankkeissa, joissa aiheutetaan haittaa luonnolle, on vaikutukset minimoitava ja kompensoitava.* Keskeiset toimenpiteet:

- Vahvistetaan teollisten symbioosien syntyä kaavoituksen, tilaratkaisujen, *muotoilun* ja yritysverkostojen *yhteistyöllä*.
- Kehitetään kuntien välisiä ~~kierrätysraaka-ainepörssi~~ ja *alueellisia kiertotalouden keskittymiä ja hyödynnetään olemassa olevia toimintamalleja.*
- Otetaan käyttöön kiertotalouskriteereitä julkisiin hankintoihin ja tuetaan asukkaille suunnattuja kiertotalouspalveluita, esimerkiksi korjauspalvelut, jakamis- ja yhteiskäyttöpalvelut.
- *Edistetään hiilineutraalia ja resurssiviisasta rakentamista sekä korjausrakentamista ja pyritään pidentämään rakennusten elinkaaria sekä rakentamisen kiertotaloutta*
- *Edistetään hulevesien hallintaa ja ekologisia kompensoitoratkaisuja*
- Lisätään ~~ja kehitetään~~ paikallista energiantuotantoa, mm. aurinko, biokaasu, tuuli, ja tuetaan tuotannon sijoittumista esteettisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti soveltuviin kohteisiin.

4.2.2. Puhdas luonto mahdollistaa kestävän tuotannon

Luonnon ja vesien hyvä tila on Päijät-Hämeen vahva vetovoimatekijä ja kestävän elinkeinotoiminnan sekä *kestävän maa- ja metsätalouden perusta.* Tavoitteena on vahvistaa luonnon kantokykyä, mikä mahdollistaa monipuolisen ~~tiike~~*elinkeinotoiminnan harjoittamisen*, luonnon, elinympäristön sekä hyvinvoinnin säilymisen *myös tuleville sukupolville.* Luonnon tilan parantamiseen liittyvän osaamisen kehittämisen on *tarvetta.* Päijät-Hämeen luonnonmonimuotoisuuden tilasta saadaan selvitys vuoden 2026 aikana, jonka perustella voidaan tehdä tarkemmat suunnitelmat.

Toimenpiteet:

- Tuetaan siirtymää kohti *ilmastokestävää tuotantoa ja teollisuutta.*

- Panostetaan luonnonhoito- ja luontopalveluihin, joilla voidaan saavuttaa kustannustehokkaasti suuria luonto- ja ilmastohyötyjä ja luoda uutta yritystoimintaa.
- Varaudutaan ilmastonmuutoksen riskeihin ja jatketaan ilmastonmuutoksen sopeutumistyötä sekä tehdään toimia ilmastonmuutoksen hillintään liittyen
- Huolehditaan erityisesti pohjavesistä sekä vesistöjen laadusta ja niiden ekosysteemeistä.
- Laajennetaan ja kytketään toisiinsa suojelualueita huomioiden kansainväliset biodiversiteettisitoumukset ja ennallistamistarpeet.
- Edistetään viherverkoston monimuotoisuutta ja kattavuutta sekä määritellään ja suojellaan ekologiset yhteydet.

4.2.3. Luovuus ja teknologiat nostavat yritysten jalostusarvoa

Luovuus, rohkeus, kulttuuri ja teknologinen uudistuminen nähdään Päijät-Hämeessä elinvoiman ajureina. Yritysten aineettoman arvonnun mahdollisuuksia vahvistetaan verkostomaisesti. Keskeiset toimenpiteet:

- Tuetaan ~~teollisen~~ muotoilun ja luovan talouden yrittäjyyttä ja hyödyntämistä yrityksissä. Vahvistetaan uusien korkeakoulutuksen alojen juurtumista alueelle ja niiden kytkeytymistä elinkeinoihin, innovaatioihin ja osaamisen kehittämiseen.
- Kestävän metsätalouden innovaatioiden edistäminen ja alan metsäteollisuuden jalostusasteen nostaminen yhdessä alueen muiden toimijoiden (mm. LUT ja Salpaus sekä MHY Etelä-Suomi ja Metsäkeskus) kanssa.
- Kehitetään StartHub- ja kiihdyttämötoimintoja, joilla tuetaan erityisesti nuorten ja opiskelijoiden sekä aloittavien yrittäjien yritystoimintaa.
- Panostetaan lopettavien yrittäjien ja potentiaalisten jatkajien kohtauttamiseen ja sitä kautta toimivien yritysten jatkamiseen
- Edesautetaan puhtaiden teknologioiden ja palveluiden kehittämistä ja käyttöönottoa yrityksissä sekä julkisella ja kolmannella sektorilla.
- Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa.

4.3. Tavoite 3: Päijänteen verran parempaa elämää

Päijät-Hämeestä rakennetaan maakunta, jossa arki on sujuvaa, yhteisöllisyys vahvaa ja elämänlaatu yliveraista. Maakunnan elinvoima perustuu hyvinvoivaan väestöön, vahvaan paikalliskulttuuriin, vetovoimaisiin palveluihin sekä saavutettaviin luonto-, kulttuuri- ja liikuntaympäristöihin. Maakunnan kulttuuriperintö ja kulttuuri tunnustetaan myös itseisarvona. Sujuvan arjen, työnteon ja yrittämisen mahdollistavat toimivat ja turvalliset tiet ja verkkoyhteydet, joita ylläpidetään ja kunnostetaan. Tavoite tukee aluekehittämisspätöksen painopisteitä:

- ✓ Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
- ✓ Vetovoimainen elinympäristö
- ✓ Aluelähtöisyys
- ✓ Kokonaisturvallisuus

Mittarit:

- Yrityskanta ja työllisyysaste
- Tapahtumien ja matkailun volyymi: yöpymiset, sertifikaatit
- TEAviisari, vähintään 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys

4.3.1. Työtä ja toimeentuloa kylissä ja kaupungeissa

Päijät-Häme kehittää elinkeinorakennettaan tukemalla monimuotoista yrittäjyyttä ja varmistamalla työpaikkojen syntymisen koko maakunnassa. Toimenpiteet:

- Vahvistetaan yritys- ja yrittäjyysmyönteistä ilmapiiriä ja yrittäjyyden monimuotoisuutta ympäri maakuntaa, mm. pk- ja perheyrittäjyys, osa-aikayrittäjyys, yhteiskunnallinen yrittäjyys.
- Tuetaan ja neuvotaan matalalla kynnyksellä erityisesti nuoria ja maahanmuuttajataustaisia yrittäjiä eri vaiheissa, mm. monikielinen ohjaus, omistajanvaihdokset.
- Tuetaan järjestöjen, kuntien ja yrittäjien yhteistyötä esimerkiksi palvelutuotannossa ja työllistämisessä.
- Käynnistetään ja jatketaan toimenpiteitä osatyökykyisten, työttömien ja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien osallistumiseksi työelämään mm. yhdistysten ja urheiluseurojen kautta. Hyödynnetään monialaista yhteistyötä ja kokeillaan uusia keinoja piilotyöpaikkojen löytämiseksi. Varmistetaan työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen.
- Mahdollistetaan tietotyö ja etätyö koko maakunnan alueella toimivien tietoliikenneyhteyksien avulla.

4.3.2. Kestävää matkailua, tapahtumia ja elämyksiä

Salpausselän ja Suur-Päijänteen alue ja omaleimainen kulttuuriperintö toimivat elämysmatkailun ja tapahtumien kehittämisen runkona. Täällä kokeillaan rohkeasti uusia tapoja tehdä elämyksiä ja tapahtumia. Tavoitteena on kestävän matkailun mallialue, joka hyödyttää asukkaita, vapaa-ajanasukkaita ja vierailijoita ympäri vuoden. Keskeiset toimet:

- Panostetaan kestävään infrastruktuuriin, reitistöihin, esteettömyyteen ja saavutettavuuteen, ml. vesiliikenne, pyöräily, junayhteydet.
- Kehitetään kansainvälisesti kiinnostava ja erottuva matkailubrändi, joka yhdistää Päijänteen, Salpausselän ja Unescon Geoparkin sekä kulttuuriperinnön vetovoimatekijät.
- Tehdään vastuullisista matkailu- ja tapahtumakäytännöistä näkyvä maakunnallinen standardi, ml. STF-sertifikaatit, ekologiset käytännöt ja digitaaliset ratkaisut.
- Tuetaan uusien kansainvälisten tapahtumien saamista alueelle ja hyödynnetään olemassa olevia tapahtumakonsepteja sekä kehitetään alueellisista vahvuuksista käsin uusia tapahtumia kaikkiin vuodenaikoihin, ml. liikunta, kulttuuriperintö, taiteet, kylätapahtumat.
- Kehitetään kulttuuriperintökohteita ja reittejä sekä tuetaan kulttuuri-identiteettiä ja rakennusperintöä osana kestävää vetovoimaa ja matkailun kehittämistä.

Vahvistetaan kulttuuriympäristön säilymistä ja kestävää käyttöä alueellisen identiteetin, vetovoiman ja matkailun tukena.

4.3.3. Sujuvin ja yhteisöllisin arki Suomessa

Päijät-Häme tähtää maakunnaksi, jossa ihmiset voivat hyvin ja elävät aktiivista, merkityksellistä arkea. Hyvinvointi syntyy yhteisöllisyydestä, turvallisuudesta, osallisuudesta, sujuvasta arjesta ja saavutettavista palveluista. Toimenpiteet:

- Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat ja toimivat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja turvallisuus, luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla.
- Kehitetään arki- ja lähiliikuntaan ja muuhun fyysiseen aktiivisuuteen innostavaa toimintaa ja ympäristöjä.
- Kehitetään luontopohjaisia hyvinvointipalveluja, jotka yhdistävät liikuntaa kulttuuria, matkailua ja terveyden edistämisen tavoitteita.
- Vahvistetaan kestävää ja kohtuullista elämäntapaa tukemalla kestävää liikkumista, kannustamalla ravitsemussuositusten mukaiseen ruokavalioon ja lähiruuan lisäämiseen.
- Edistetään hyvinvointia koko elämänkaaren aikana vahvistamalla osallisuutta, kehittämällä palveluita sekä huomioimalla erilaiset väestöryhmät, mm. lapset, lapsiperheet, maahanmuuttajat ja heikommassa asemassa olevat.
- Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehtois- ja omaehtoista toimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.
- Vahvistetaan paikalliskulttuuria ja kulttuuriperintöä kotoutumisen, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistäjänä.

5. Yhteydet muihin ohjelmiin

Maakuntaohjelmassa on huomioitu muut alueelliset ja kansalliset strategiat ja ohjelmat. Yleiset ilmiöt kuten turvallisuus, ilmastonmuutos, väestörakenteen muutos ja elinkeinojen murros ja näkyvät kauttaaltaan myös muiden ohjelmien tavoitteissa ja toimenpiteissä. Näihin ilmiöihin haetaan ratkaisuja vahvassa yhteistyössä.

5.1. Päijät-Hämeen liiton koordinoimat ohjelmat

Maakuntaohjelma 2026–2029 nivoo yhteen Päijät-Hämeen liiton kirjoittamat ja koordinoimat alueelliset ohjelmat: vihreän siirtymän ohjelman, kulttuuriohjelman, liikunnan ja aktiivisen arjen kehittämisohjelman sekä työllisyyden edistämishjelman. Näistä kukin tuo omat painopisteensä osaksi maakunnan kestävää kehittämistä.

Vihreän siirtymän ohjelma luo perustan kiertotalouden, ilmastokestävän infrastruktuurin ja uusiutuvan energian toimenpiteille. Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 -ohjelma puolestaan vahvistaa alueen identiteettiä, yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia luovien alojen, tapahtumien ja kulttuuriperinnön kautta. Liikkuva Päijät-Häme -ohjelma nostaa esiin arkiliikunnan mahdollisuuksia, vahvistaa reitistöjä ja tukee kokonaisvaltaista hyvinvointia

liikkumisen keinoin. Työllisyysohjelma puolestaan tukee osaamisen kehittämistä, työvoiman saatavuutta ja elinkeinoelämän uudistumista.

Näiden ohjelmien sisällöt limittyvät suoraan maakuntaohjelman strategiaan tavoitteisiin ja varmistavat toimenpiteiden vaikuttavuuden koko alueella.

Ohjelma	Keskeiset toimenpiteet, jotka sisältyvät maakuntaohjelmaan
Vihreän siirtymän ohjelma	Uusiutuvan energian investoinnit, kiertotalousratkaisut, ilmastokestävät julkiset hankkeet, kestävä liikkuminen ja ruokajärjestelmä sekä vihreän siirtymän seuranta.
Kulttuurin suunta 2030	Kulttuuriperinnön ja tapahtumien tuki, luovien alojen verkostot, kulttuurihyvinvointi, kulttuurin linkittäminen matkailuun.
Liikkuva Päijät-Häme 2030	Arkiympäristöt kannustavat fyysiseen aktiivisuuteen ja antavat yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkumiseen tukien ekologista kestävyttä.
Työllisyyden edistämishjelma	Osaajapolut ja uramallit (myös kv- ja erityisryhmät), yrittäjyyden ja työvoimapalvelujen kehittäminen, oppilaitosyhteistyö.

5.2. Muut maakuntatason strategiat ja ohjelmat

Päijät-Hämeen kunnat ovat päivittämässä omia strategioitaan uusien valtuustojen aloittaessa toimintansa. Kuntien omat strategiat saavat tukea niin maakuntastrategiasta kuin maakuntaohjelmasta.

Tätä maakuntaohjelmaa laadittaessa on huomioitu seuraavat maakunnalliset strategiat ja ohjelmat:

- Päijät-Hämeen hyvinvointialueen strategia
- LUT-yliopiston strategia
- LAB-ammattikorkeakoulun strategia
- Lahden kaupungin ekosysteemisopimus
- Lahden kaupungin valtuustosopimus
- Päijät-Hämeen matkailustrategia 2025–2030
- Lahden kaupunkiseudun MAL-sopimus (maankäyttö, asuminen ja liikenne)
- Hyvää elämää Hämeen maaseudulla -kehittämissuunnitelma 2023–2027
- Hyvän elämän Päijät-Häme – Päijänne-Leader ry:n maaseudun kehittämisstrategia 2023–27
- Hämeen metsäohjelma 2021–2025
- Lahden seudun kehitys Oy Ladec strategia 2023

Strategioita yhdistää vahva painotus hyvinvoinnin ja elinvoiman lisäämiseen, kestäväan kasvuun ja vihreään siirtymään sekä osaamisen ja TKI-toiminnan vahvistamiseen. Useissa ohjelmissa korostuvat myös yritysyritysryhmiä ja innovaatioekosysteemit, jotka tukevat alueen kilpailukykyä ja työllisyyttä.

5.2. Kansalliset ohjelmat

Maakuntaohjelma toteuttaa valtakunnallisen aluekehittämispäätöksen lisäksi **kaupunki- ja kulttuuripolitiikan, saaristopolitiikan ja maaseutupolitiikan** linjauksia.

Päijät-Häme kehittää Lahden kaupunkiseutua kansainvälisenä TKI- ja osaamiskeskittymänä. Kehittämistyössä hyödynnetään ekosysteemisopimusta ja korkeakouluja. Lahden kaupunkiseudulle houkutellessa TKI- ja investointipanoituksia, jotka tukevat kaupunkiseudun vetovoimaa ja kestävästä kasvua. Kulttuuripolitiikan tavoitteita ovat luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen.

Vesistö- ja saaristoalueiden saavutettavuutta ja palveluja edistetään mm. saavutettavuuden parantamisena (liikenneyhteydet, digiverkot), palveluverkkojen turvaamisena sekä luontopohjaisten elinkeinojen ja matkailun kehittämisellä.

Maaseudun elinvoimaa ja huoltovarmuutta edistetään kylien elinvoimaa tukevin toimenpitein, hajautetun energiantuotannon ja vihreän siirtymän mahdollisuuksien kehittämisellä, yhteisöllisyyden vahvistamisella ja saavutettavuuden parantamisella.

6. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet maakuntaohjelmassa

Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2026–2029 tukee aktiivisesti Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteiden (Agenda 2030) edistämistä alueellisella tasolla. Maakunnan strategisessa kehittämissuunnitelmassa kestävä kehitys nähdään kokonaisvaltaisesti taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyttä yhdistävänä viitekehityksenä. Ohjelmassa painotetaan erityisesti sitä, että kehitys ei saa syrjäyttää ketään ja ihmisten toiminta on sovitettava planeetan kantokyvyn rajoihin.

Maakuntaohjelman toimenpiteet tukevat useita kestävän kehityksen tavoitteita konkreettisesti, muun muassa:

Kestävän kehityksen tavoite	Maakuntaohjelman toimenpiteet
9. Kestävä teollisuus ja innovaatio 	<ul style="list-style-type: none"> Tuetaan teollisen muotoilun ja luovan talouden hyödyntämistä yrityksissä. Kehitetään StartHub- ja kiihdyttämötoimintoja, joilla tuetaan erityisesti nuorten ja opiskelijoiden sekä aloittavien yrittäjien yritystoimintaa. Edesautetaan puhtaiden teknologioiden ja palveluiden kehittämistä ja käyttöönottoa yrityksissä sekä julkisella ja kolmannella sektorilla.
11. Yhteisöllisyys 	<ul style="list-style-type: none"> Kehitetään kulttuuriperintökohteita ja -reittejä sekä tuetaan kulttuuri-identiteettiä ja rakennusperintöä osana kestävästä vetovoimasta ja matkailun kehittämistä. Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla. Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehtoistoimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.
12. Kestävä kulutus ja tuotanto 	<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan teollisten symbioosien syntyä kaavoituksen, tilaratkaisujen ja yritysverkostojen yhteistyön avulla. Kehitetään kiertotalouden alueellisia keskittymiä. Otetaan käyttöön kiertotalouskriteereitä julkisiin hankintoihin ja tuetaan asukkaille suunnattuja kiertotalouspalveluita, esimerkiksi korjauspalvelut,

	<p>jakamis- ja yhteiskäyttöpalvelut.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan kestävää ja kohtuullista elämäntapaa tukemalla kestävää liikkumista, kannustamalla ravitsemussuosituksen mukaiseen ruokavalioon ja lähiruuan lisäämiseen.
<p>13. Ilmastonmuutoksen torjunta</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Edistetään hiilineutraalia ja resurssiviisasta rakentamista, hulevesien hallintaa ja ekologisia kompensatoratkaisuja. • Lisätään ja kehitetään paikallista energiantuotantoa, mm. aurinko, biokaasu, tuuli, ja tuetaan tuotannon sijoittumista esteettisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviin kohteisiin. • Varaudutaan ilmastonmuutoksen riskeihin ja jatketaan ilmastonmuutoksen sopeutumistyötä. • Huolehditaan erityisesti pohjavesistä sekä vesistöjen laadusta ja niiden ekosysteemeistä.
<p>15. Ekosysteemien ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan siirtymää kohti kestävää teollisuutta sekä uudistavaa maa- ja metsätaloutta. • Laajennetaan ja kytketään toisiinsa suojelualueita huomioiden kansainväliset biodiversiteettisitoumukset ja ennallistamistarpeet. • Edistetään viherverkoston monimuotoisuutta ja kattavuutta sekä määritellään ja suojellaan ekologiset yhteydet.

Alueelliset toimenpiteet linkittyvät kansainvälisiin kestävä kehityksen tavoitteisiin ja niiden edistymistä seurataan maakuntaohjelman mittariston ja vaikutusten arvioinnin avulla. Näin Päijät-Häme rakentaa tulevaisuutta, joka on ekologisesti kestävä, sosiaalisesti oikeudenmukainen ja taloudellisesti elinvoimainen.

7. Älykäs sopeutuminen luo mahdollisuuksia

Päijät-Hämeen väestökehityksen keskeinen piirre on rakenteellinen muutos: väestö ikääntyy nopeasti, ja alueiden välinen eriytyminen kasvaa. Samaan aikaan Lahden kaupunkiseutu houkuttelee opiskelijoita ja kansainvälisiä osaajia, kun taas pienemmissä kunnissa väestö vähenee, ja nuoret sekä työkäiset muuttavat pois. Tilanne edellyttää tasapainoista ja älykästä sopeutumista, joka huomioi niin elinvoiman, hyvinvoinnin kuin luonnon kantokyvyn.

Maakuntaohjelman tehtävänä on tunnistaa väestömuutoksen alueelliset vaikutukset ja mahdollistaa ratkaisuja, jotka ylläpitävät palveluiden saavutettavuutta, edistävät yhteisöllisyyttä ja hyödyntävät alueiden erityisvahvuuksia.

Maakuntaohjelma 2026–2029 4.11.2025

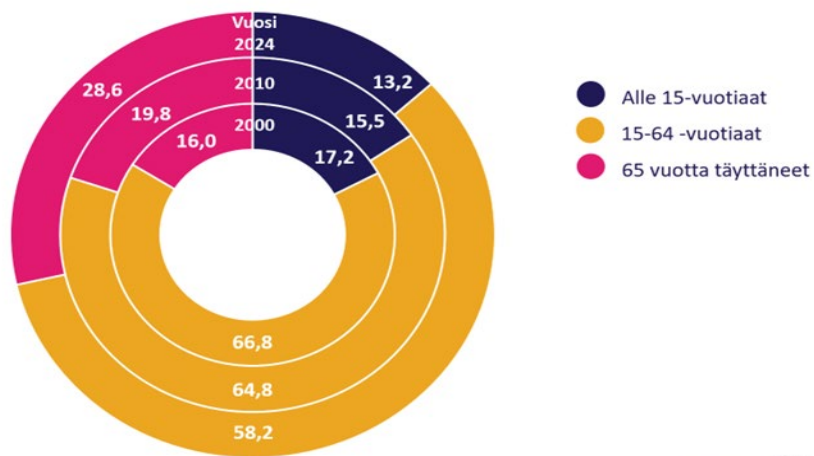
Kunnat	Väkiluku	Osuus maakunnan väestöstä	Ikäryhmien osuudet			Keski-ikä	Syntyneet	Kuolleet	Luonnollinen väestönlisäys	Maassa-muutto alueelle	Maassa-muutto alueelta	Netto-maassa-muutto	Maahan-muuttaneet	Maasta-muuttaneet	Netto-maahan-muutto	Väkiluvun muutos 2023–2024
			0-14	15-64	yli 64											
Asikkala	7 889	3,9 %	12,2 %	52,1 %	35,7 %	50,7	37	114	-77	404	424	-20	22	5	17	-79
Hartola	2 482	1,2 %	9,5 %	45,8 %	44,7 %	56,2	13	51	-38	112	137	-25	17	3	14	-49
Heinola	17 829	8,7 %	9,8 %	52,1 %	38,1 %	52,7	72	319	-247	849	792	57	107	38	69	-124
Hollola	22 849	11,2 %	15,9 %	56,8 %	27,4 %	46,3	161	251	-90	1 262	1 231	31	53	24	29	-36
Iitti	6 401	3,1 %	13,0 %	52,8 %	34,2 %	49,9	35	121	-86	254	230	24	22	4	18	-43
Kärkölä	4 093	2,0 %	12,0 %	58,0 %	30,0 %	49,4	18	54	-36	217	225	-8	26	0	26	-21
Lahti	121 337	59,3 %	13,4 %	61,0 %	25,6 %	45,1	840	1 420	-580	5 480	5 630	-150	1 638	257	1 381	644
Orimattila	15 651	7,6 %	15,3 %	57,5 %	27,2 %	46,6	98	204	-106	657	741	-84	194	21	173	-18
Padasjoki	2 676	1,3 %	8,7 %	47,3 %	44,0 %	55,8	7	56	-49	116	121	-5	10	6	4	-50
Sysmä	3 428	1,7 %	7,4 %	46,3 %	46,2 %	57,8	5	86	-81	166	152	14	9	10	-1	-68
PÄIJÄT-HÄME	204 635	100,0 %	13,2 %	56,2 %	28,6 %	47,0	1 286	2 676	-1 390	9 517	9 683	-166	2 098	368	1 730	156

Lähde: Tilastokeskus (SVT), 19.6.2025

Tunnuslukuja väestöstä 2024

Päijät-Hämeen väkiluvun muutos noudattelee maamme yleistä kehitystä, jossa luonnollinen väestönlisäys on painunut negatiiviseksi kuolleiden määrän ylittäessä syntyneiden määrän. Muuttoliike puolestaan kasvattaa väkilukua maahanmuuton kautta.

Päijät-Hämeessä luonnollinen väestönlisäys on vuodesta 2006 alkaen jäänyt vuosittain negatiiviseksi syntyneiden määrän laskiessa ja kuolleiden määrän kasvaessa

Lähde: Tilastokeskus, Staffin-asetelmä, Väestökirje (SVT), CC BY 4.0, 7.4.2025

Väestön ikäryhmäosuudet vuosina 2000, 2010 ja 2024

Päijät-Häme vastaa väestörakenteen haasteisiin kehittämällä ratkaisuja, jotka tukevat alueellista tasa-arvoa, yhteisöllisyyttä ja kestävästä uudistumisesta. Älykäs sopeutuminen ei tarkoita luopumista, vaan uusia tapoja toimia. Se perustuu paikalliseen ymmärrykseen, kumppanuuksiin ja tiedolla johtamiseen.

Maakuntaohjelmassa on useita saavutettavuuteen, kotoutumiseen, elinvoimaan, pitovoimaan ja palveluverkkoon liittyviä toimenpiteitä, joilla toteutetaan älykstä sopeutumista. Sopeutumiseen liittyvissä suunnitelmissa ja toimenpiteissä on huomioitu maakunnan alueiden erilaisuus: kaupungit, kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Eri alueet vaativat erilaisia toimenpiteitä sopeutumiseen. Niin ikään eri väestöryhmät vaativat erityyppisiä toimia, maahanmuuttajaryhmillä on erilaiset tarpeet palveluille, kuten alueelle muuttava opiskelijat tai sotaa turvaan tulleet ukrainalaiset.

Älykäs sopeutuminen on realiteettien hyväksymistä. Vaikka saamme maahanmuuttoa ja opiskelijoita, se ei riitä pitämään palvelutasoa yllä. Elinvoiman käsite on määriteltävä älykkään sopeutumisen näkökulmasta selkeästi ja irrotettava vallalla olevasta kasvun käsitteestä. Elinvoima Päijät-Hämeessä on houkuttelevuutta, pito- ja vetovoimaa, turvallisuutta ja arjen sujuvuutta sekä uusia yrittäjyyden muotoja, mm. luonto- ja hyvinvointiyrittäjyys. Nuoret ovat entistä enemmän kiinnostuneita paikkariippumattomasta yrittäjyydestä, ja yrittäjyys on erilaista kuin mihin on totuttu. Nuorten houkuttelu kyliin voi tapahtua juuri yrittäjyyden mahdollisuuksia avaamalla. Luontopalvelu- ja luovaa yrittäjyyttä kaivataan kunnissa lisää.

Turvallisen tulevaisuuden näkymän ja toiveikkuuden ylläpitäminen on tärkeää älykkään sopeutumisen kannalta. Älykkään sopeutumisen toimissa korostuvat ns. pehmeät arvot.

Sopeutumisessa korostuu myös kuntalaisen omavastuu omasta hyvinvoinnista ja toimeentulosta, tähän tulee löytää aktiivoinnin keinoja. Luontopositiivisuus ja planetaarinen terveys ovat tavoiteltavia älykkään sopeutumisen teemoja. Näiden teemojen huomioiminen käytännössä vaatii asenne- ja kampanjointityötä.

Jossain määrin väestönmäärään ja eritoten kasvuun voidaan Päijät-Hämeessä vaikuttaa opiskelijamäärien, erityisesti kansainvälisten opiskelijamäärien, kasvun kautta. Opiskelijoille tulee tarjota yhteyksiä yhteisöihin, harrastuksiin sekä työelämään läpi maakunnan. Tänne tulevat on saatava tuntemaan itsensä tervetulleiksi.

Älykkään sopeutumisen teema	Maakuntaohjelman toimenpiteet
Digitaalinen ja fyysinen saavutettavuus	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa. • Mahdollistetaan tietotyö ja etätyö koko maakunnan alueella toimivien tietoliikenneyhteyksien avulla. • Panostetaan kestäväan infrastruktuuriin, reitistöihin, esteettömyyteen ja saavutettavuuteen, ml. vesiliikenne, pyöräily, junayhteydet. • Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla.
Kotoutumista ja kiinnittymistä tukevat palvelut	<ul style="list-style-type: none"> • Rakennetaan koko maakuntaan yhteinen, monikielinen brändi ja palvelukonsepti kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi ja pitämiseksi. • Kehitetään tutorointi- ja asettautumismalleja kunnissa ja oppilaitoksissa tukemaan kansainvälisten osaajien integroitumista. • Lisätään kansainvälisten opiskelijoiden harjoittelu- ja työelämäyhteyksiä koko maakunnan alueella.

<p>Paikallisten yhteisöjen elinvoima ja osallistuminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan järjestöjen ja yrittäjien yhteistyötä esimerkiksi palvelutuotannossa ja työllistämisessä. • Tuetaan uusien kansainvälisten tapahtumien saamista alueelle, hyödynnetään olemassa olevia tapahtumakonsepteja ja kehitetään uusia tapahtumia kaikkiin vuodenaikoihin, ml. liikunta, kulttuuri, kylätapahtumat. • Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehtois- ja omaehtoista toimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.
<p>Nuorten pitovoima ja osallisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitetään StartHub- ja kiihdyttämötoimintoja, joilla tuetaan erityisesti nuorten ja opiskelijoiden sekä aloittavien yrittäjien yritystoimintaa. • Tuetaan ja neuvotaan matalalla kynnyksellä erityisesti nuoria ja maahanmuuttajataustaisia yrittäjiä eri vaiheissa, mm. monikielinen ohjaus, omistajanvaihdokset. • Edistetään hyvinvointia koko elämänkaaren aikana vahvistamalla osallisuutta, kehittämällä palveluita sekä huomioimalla erilaiset väestöryhmät, mm. lapset, lapsiperheet, maahanmuuttajat ja heikommassa asemassa olevat.
<p>Ennakoiva palveluverkko ja resurssien kohdentaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa. • Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla. • Kehitetään luontopohjaisia hyvinvointipalveluja, jotka yhdistävät liikunnan, kulttuurin, matkailun ja terveyden edistämisen.

8. Kokonaisturvallinen Päijät-Häme

Päijät-Hämeessä vahva yhteisöllisyys on perusta, jonka varaan myös kokonaisturvallisuus rakentuu. Se muodostaa perustan myös yhteiskunnan kriisinkestävyydelle eli resilienssille. Kokonaisturvallisuuden toimintamallissa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoiminnalla kaikissa olosuhteissa ja kaikilla tasoilla.

Lähtökohtana toimivat normaaliolojen järjestelyt ja lainsäädäntö. Maakunnan toimet nivoutuvat Valtioneuvoston 16.1.2025 hyväksymään Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan. Siinä uutena kokonaisuutena varautumisen lisäksi käsitellään häiriötilanteisiin ja kriiseihin vastaamista. Lisäksi korostetaan yksilöitä turvallisuuden avaintoimijoina.

Yksilöt ovat yhteiskunnan turvallisuuden avaintoimijoita. Heillä on perustuslaillinen oikeus turvallisuuteen mutta myös velvollisuus toimia kykyjensä mukaisesti turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta vahvistavalla tavalla osana yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Yksilöiden toimintakyky sekä turvallisuutta vahvistavat tiedot, taidot ja

asenne muodostavat kokonaisturvallisuuden perustan. Ihmisten keskinäinen luottamus on keskeinen yhteiskuntaa koossa pitävä tekijä.

Päijät-Häme huolehtii kokonaisturvallisuudesta vahvalla, poikkihallinnollisella yhteistyöllä sekä ennaltaehkäisevällä valmiustoiminnalla. Ennaltaehkäisevään valmiustoimintaan keskittyvä PHTURVA -yhteistyötoimikunta on toiminut vuodesta 2010 tukeakseen viranomaisten, kuntien, kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän varautumista sekä reaaliaikaista tilannekuvaa. Kunnat koordinoivat varautumista mm. KUNTATURVA-verkoston kautta.

Yhteisen alueellisen valmiusharjoittelun kautta yhteistyö saa konkreettisia muotoja. Mukana alueellisessa valmius- ja varautumisharjoittelussa on mukana lakisääteisesti kaikki maakunnan kannalta keskeiset toimijat ja myös alueellinen elinkeinoelämä.

Päijät-Häme huomioi maakuntaohjelmassa kokonaisturvallisuuden osana huoltovarmuutta, TKI-toimintaa, kansalaisturvallisuutta sekä turvallista vihreän ja digitaalisen siirtymän infrastruktuuria seuraavin painopistein ja toimin:

Kokonaisturvallisuuden teema	Maakuntaohjelman toimenpiteet
1. Varautuminen ja huoltovarmuus	<ul style="list-style-type: none"> Lisätään ja kehitetään paikallista energiantuotantoa, mm. aurinko, biokaasu, tuuli, ja tuetaan tuotannon sijoittumista esteettisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviin kohteisiin. Tuetaan siirtymää kohti ilmastokestävää teollisuutta sekä uudistavaa maa- ja metsätaloutta.
2. Puolustusteollisuus ja kaksikäyttökäytön TKI	<ul style="list-style-type: none"> Rakennetaan uusia markkinalähtöisiä klustereita, esim. puolustus- ja kaksikäyttökäytön teknologia, datatalous.
3. Kansalaisturvallisuus ja sosiaalinen koheesio	<ul style="list-style-type: none"> Kehitetään tutorointi- ja asettautumismalleja kunnissa ja oppilaitoksissa tukemaan kansainvälisten osaajien integroitumista. Käynnistetään toimenpiteitä osatyökykyisten, työttömien ja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien osallistumiseksi työelämään mm. yhdistysten ja urheiluseurojen kautta sekä varmistetaan työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen. Edistetään hyvinvointia koko elämänkaaren aikana vahvistamalla osallisuutta, kehittämällä palveluita sekä huomioimalla erilaiset väestöryhmät, mm. lapset, lapsiperheet, maahanmuuttajat ja heikommassa asemassa olevat. Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehto- ja omaehtoista toimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.
4. Turvallisuus osana vihreää ja digitaalista siirtymää	<ul style="list-style-type: none"> Varaudutaan ilmastonmuutoksen riskeihin ja jatketaan ilmastonmuutoksen sopeutumistyötä.

	<ul style="list-style-type: none"> • Huolehditaan erityisesti pohjavesistä sekä vesistöjen laadusta ja niiden ekosysteemeistä. • Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa.
--	--

9. Maakuntakaavan toimenpiteet ja yhteys maakuntaohjelmaan

Maakuntakaava ja maakuntaohjelma muodostavat yhdessä Päijät-Hämeen aluekehityksen strategisen ja toiminnallisen kokonaisuuden. Maakuntastrategia 2050+ toimii molempien yhteisenä arvopohjana ja tavoitteellisena suunnannäyttäjänä. Siinä missä maakuntakaava ohjaa alue- ja yhdyskuntarakenteen pitkän aikavälin kehittämistä, maakuntaohjelma konkretisoi kehittämisen painopisteet ja toimenpiteet nelivuotiskaudelle. Yhdessä ne tukevat kestävää, ilmastoviisasta ja kilpailukykyistä Päijät-Hämettä.

Maakuntakaava 2060:n valmistelussa on **sidosryhmäyhteistyössä** tunnistettu keskeiset kehittämistavoitteet, jotka linkittyvät suoraan maakuntastrategian päämääriin ja ohjelman toimenpiteisiin. Yhteisiä nimittäjiä ovat muun muassa:

Luontoposiitivisuus ja ekologinen verkosto - Kaava ohjaa suojelualueiden laajentamista, ekologisten käytävien turvaamista ja viherrakenteen säilyttämistä. Ohjelma vastaa tähän toimenpiteillä, jotka liittyvät luonnon monimuotoisuuteen, ennallistamiseen sekä viher- ja virkistysverkostojen kehittämiseen **huomioiden rakennetun ympäristön ja elinvoiman vahvistamisen tavoitteet**.

Hiilineutraali yhdyskuntarakenne - Maakuntakaava edistää energiatehokasta rakentamista, uusiutuvan energian tuotannon ohjaamista ja vähähiilistä liikennettä. Maakuntaohjelma tukee tätä TKI- ja investointihankkeilla sekä sähköisen liikenteen ja kestävä liikunnan ratkaisulla.

Kestävä aluerakenne ja saavutettavuus - Kaavan maankäyttöratkaisut tukevat yhdyskuntien elinvoimaa, saavutettavuutta ja verkottumista. Ohjelma puolestaan edistää saavutettavuutta mm. digitaalisten ja liikenteellisten yhteyksien kehittämisellä sekä yhteisöjä tukevilla ratkaisulla.

Kulttuuriympäristöjen ja vetovoima-alueiden vahvistaminen - Maakuntakaava turvaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita, maisemia ja rakennusperintöä. Maakuntaohjelma tuo nämä osaksi matkailun ja paikallisidentiteetin vahvistamista sekä kulttuuripohjaista elinkeino- ja hyvinvointikehitystä.

Vihreä siirtymä ja resurssiviisaus - Kaavassa tunnistetaan tarve ohjata maankäyttöä niin, että kiertotalouden ja ilmastokestävien ratkaisujen mahdollisuudet voidaan toteuttaa. Ohjelmassa tämä konkretisoituu konkreettisina vihreän siirtymän toimenpiteinä ja klusterikehityksenä.

Maakuntakaava antaa pitkän aikavälin tilalliset ja rakenteelliset edellytykset, joiden varaan ohjelman toimet rakentuvat. Tällä turvataan Päijät-Hämeen tasapainoinen ja kestävä kehitys – sekä nykyisille että tuleville sukupolville.

10. Rahoitus

EU:n rakennerahoituksen kokonaisuus yksinkertaistuu huomattavasti tulevilla ohjelmakaudella. Lisäksi EU ottaa käyttöön "missio-pohjaisia" rahoitusmalleja sekä yhä enemmän suoritusperusteista, tuloksiin perustuvaa rahoitusta, jota peilataan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen (RRF) kaltaisiin toimintamalleihin.

Maakuntaliitot fasilitoivat entistä enemmän kumppanuuksia alueellisten ja kansainvälisten ohjelmien välillä, tukevat hanke- ja konseptikehitystä sekä varmistavat maakunnallisen merkityksen EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmassa. ESR+-rahojen ohjaus pysyy elinvoimakeskuksissa, mutta maakunnan liitoilla on keskeinen rooli partnerina, tematiikkaverkostojen vetäjänä ja hankekehittäjänä.

Rahoitusinstrumentit maakuntaohjelman tukena

Rahoitusinstrumentti	Rahoituksen taso	Käyttötarkoitus
Maakunnan liittojen ja elinvoimakeskusten EAKR-rahoitus	Alueellinen	Aluekehitys, vihreä siirtymä, osaaminen, hiilineutraalisuus
Elinvoimakeskusten ESR+ -rahoitus	Alueellinen	Työllisyys, osallisuus, koulutus, tasa-arvo
Elinvoimakeskusten maaseuturahoitus, Leader	Alueellinen	Maaseudun kehittäminen
Interreg Europe, Interreg Baltic Sea, EU Interreg Central Baltic		Alueiden välinen yhteistyö, verkostot, osaamisen ja toimintamallien vaihto sekä soveltaminen
Horisontti Europe	EU	Tutkimus, TKI, pk-yritykset, digitalisaatio, vihreä teknologia
Missio-pohjaiset ohjelmat	EU	Ilmasto, terveys, osaaminen, yhteiskunnalliset kokeilut
InvestEU ja lainainstrumentit	EU	Infrastruktuuri, energia, teolliset investoinnit
Business Finland	Kansallinen	Kasvu, kansainvälistyminen, innovaatiot
Finnvera	Kansallinen	Lainat ja takaukset investointeihin ja kansainvälistymiseen
Ministeriöiden erityisavustukset (OKM, STM, YM...)	Kansallinen	Hyvinvointi, osaaminen, kulttuuri, sosiaalinen kestävyys
Hyvinvointialueiden TKI-rahoitus	Kansallinen, kv	Hyvinvointiteknologia, digipalvelut, integraatio

11. Maakuntaohjelman toteutus ja seuranta

Maakuntaohjelma on koko maakunnan yhteinen asiakirja, ja sen toteuttamiseen tarvitaan laaja joukko maakunnan toimijoita, kuten TKI-organisaatiot, oppilaitokset, kunnat ja muu julkinen sektori, yritykset, järjestöt ja kuntalaiset. Ohjelman käytännön

tekeminen perustuu siihen, että tavoitteet ja toimenpiteet konkretisoidaan hallitusti toimenpidekokonaisuuksiksi, jotka voidaan rahoittaa ja koordinoita tehokkaasti.

Konkretian tukemiseksi on sidosryhmiltä koottu tulevien vuosien hankeideoita, joilla edetään kohti strategian mukaista tavoitetilaa (liite 2).

Tärkeässä roolissa ovat erilaiset alueelliset kumppanuudet ja verkostot. Ohjelman toimeenpano tukeutuu myös ekosysteemiajatteluun, joka yhdistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin osaamisen maakunnan kärkien vahvistamiseksi.

Maakuntaohjelman edistymistä seurataan järjestelmällisesti erilaisten mittareiden avulla. Jokaiselle tavoitteelle onkin määritelty omat seurantamittarinsa. Nämä mittarit on kytketty maakunnan strategiaan painopisteisiin. Taulukkoon on koottu seurantamittareiden lähtötilanne ja tavoitetila vuonna 2029, joka on laskettu lineaarisesti maakuntastrategian vuoden 2050 tavoitteista. Mittareiden valintaan on vaikuttanut mm. se, että tieto on saatavilla suhteellisen helposti ja se on vertailukelpoista ja on odotettavissa, että tietoa löytyy tulevinakin vuosina. Seuranta tapahtuu muun muassa maakuntahallituksessa. Ohjelmaa voidaan tarvittaessa

Mittari	Päijät-Hämeen nykytilä	Tavoite 2029 (lineaarinen)	Päijät-Hämeen tavoite 2050
Väestö	204635 (1/2025)	207 035	220 000
TKI-henkilöstö	1 281 (v. 2023)	2265	6 400
TKI-menot, milj. eur	96,9 (v. 2023)	174,4	500
Aloittaneet yritykset	1256 (v. 2024)	1453	2 280
Patenttihakemukset	38 (v. 2024)	67	190
Valmistuneet korkeakouluopiskelijat	1 707 (v. 2024)	3 020	8 535
Vieraskieliset korkeakouluopiskelijat	1 485 (v. 2023)	2 738	8 000
Korkeakouluista valmistuneiden vieraskielist	33 (v. 2022)	411	2 000
Vienti, milj. eur	2210 (v. 2024)	3 060	6 630
Kasvihuonekaasupäästöt, kt CO ₂ e	941,1 (v. 2023)	760	0
Suojelualueiden määrä	14	21	50
Suojelualueiden pinta-ala, 1 000 ha	30,99 (v. 2022)	48	120
Yhdyskuntajätteen kierrätysaste, %	53,1 (v. 2024)	62	100
Vesistöjen laatu	82 % hyvässä kunnossa	85	99
Yritysten jalostusarvo, miljardia. eur	3,7 (v. 2023)	4	7
Työllisyysaste, %	67,9 (v. 2024)	71	82
Yrityksiä	23 627 (v. 2025)	24 853	30 000
Yöpymiset	602 310 (v. 2024)	717 250	1 200 000
Yrityksiä, joilla Sustainable Travel Finland -se	13 (v. 4/2025)	28	90
TEAvisari	68	72	90
Vähintään 100 Mbit/s kiinteän laajakaistayht	78	82	98

päivittää ohjelmakauden aikana.

Maakuntaohjelman ja -strategian seurantamittarit ja tavoitteet v. 2029 ja v. 2050

*) suojelualueiden tilanne ja tavoitteet päivitetään vuoden 2026 aikana, Päijät-Hämeen luonnon monimuotoisuusselvityksen tuella

*) seurantamittarit -taulukko päivitetään lopulliseen versioon: Korkeakouluista valmistuneiden sijoittuminen alueelle: nykytila 1235 (v. 2023), tavoite v. 2029 2 478, tavoite v. 2050 6 830 (80 % valmistuneista)

Tiedolla johtaminen on tärkeä osa seurantaa, ja sitä tuetaan avoimella raportoinnilla sekä digitaalisten työkalujen hyödyntämisellä. Ohjelman etenemistä seurataan myös vuorovaikutuksessa alueen sidosryhmien kanssa, esimerkiksi teema- ja ohjausryhmissä ja tarvittaessa kyselyiden kautta. Näin varmistetaan, että ohjelma säilyy joustavana, osallistavana ja reagoi alueen muuttuviin tarpeisiin.

12. Ohjelman vaikutustenarviointi

Maakuntaohjelmasta on tehty sova-lain (200/2005) mukainen ympäristöarviointi. Lisäksi toimenpiteiden vaikutuksia on arvioita tasa-arvon sekä taloudellisten, sosiaalisten, TKI-, kulttuuristen ja maaseutuvaikutusten näkökulmista. Vaikutusten arviointidokumentti on tämän ohjelman liitteenä 1.

Maakuntastrategian vaikutusten arviointiryhmä teki seuraavat havainnot liittyen strategisiin ylätavoitteisiin:

- Väestörakenteen muutokseen liittyy useita riskejä: palvelujen keskittyminen, elinkeinotoiminnan väheneminen ja BKT:n kasvun hidastuminen.
- Ohjelman sopeutumistoimien tulee tukea alueellista tasa-arvoa, nuorten hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja kestäviä palveluratkaisuja.
- Yhteisöllisyyden merkitys korostuu demokratian ja varautumiskyvyn näkökulmasta.
- TKI-resurssien käyttöä tulee suunnata myös sosiaalisiin ja alueellisiin haasteisiin, ei vain taloudelliseen kasvuun.
- Luonnonmonimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeää on pyrkiä ratkaisuihin, jotka hillitsevät ylikulutusta.
- Vihreän siirtymän hankkeissa on varottava sortumasta viherpesuun.

Maakuntaohjelman vaikutusten arviointi tapahtui maakuntaohjelman laatimisprosessin yhteydessä asiantuntija-arvioina. Vaikutusten arviointiryhmään kuuluivat edustajat seuraavista organisaatioista: Hollolan kunta, Hämeen ELY-keskus (ympäristö, elinkeinot, maaseutu, työllisyys), Lahden kaupunki, LAB ammattikorkeakoulu, Lahden seudun kehitys Ladec Oy, Lut yliopisto, Nuorisovaltuusto, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, Päijänne-Leader, Päijät-Hämeen yrittäjät, Salpausselän luonnonystävät ja Päijät-Hämeen liitto.

Arvioinnin tavoitteena oli tunnistaa maakuntaohjelman toimeenpanon mahdollisuudet ja riskit eri kestävä kehityksen ulottuvuuksissa. Arviointi kattaa ympäristövaikutusten arvioinnin lisäksi myös sukupuolten välisen tasa-arvon sekä muiden tärkeiden vaikutusalueiden kuten sosiaalisten, taloudellisten, yritys-, maaseutu- ja kulttuurivaikutusten tarkastelun.

Vaikutukset ovat pääosin myönteisiä tai ne eivät ole kovin merkittäviä. Erityistä huomiota ja ristiriitoja tulee esiin toimenpiteissä, jotka liittyvät mm. TKI- ja kasvutoimiin ja mm. matkailun tavoiteltuun kasvuun ja klustereiden vahvistamiseen, uusiutuvan energian lisäämiseen ja maankäytön hillitsemiseen liittyviin toimiin.

Arvioinnissa on tunnistettu sekä merkittäviä mahdollisuuksia että vaikutusten ristikkäisyyksiä, jotka edellyttävät seurantaa, mittaristoa ja yhteistä toimeenpanon arviointia sidosryhmien kanssa. Toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee jatkossa konkretisoida seurantamittareilla ja mahdollistaa väliarviointi ohjelmakauden aikana.

13. Edellisen maakuntaohjelman 2022–2025 toteutuminen

Päijät-Hämeen maakuntastrategia ja -ohjelma 2022–2025 sekä älykkään erikoistumisen strategia arviointiin vertaisarviointiprosessissa syksyn 2024 aikana. Vertaisarvioinnin tekivät Kanta-Hämeen, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan liitot, ja työtä fasilitoi Owl Group Oy. Maakuntaohjelma 2022–2025 osoittautui rakenteeltaan onnistuneeksi ja linjauksiltaan maakunnan tilanteeseen hyvin sopivaksi. Ohjelman keskeiset painopisteet vetovoimaisuus, pitovoima, uudistumista tukeva TKI- ja koulutustoiminta, monialainen yhteistyö ja ilmastotavoitteet, kuvastivat ajankohtaisia tarpeita ja ohjasivat kehittämistoimia johdonmukaisesti.

Erityisesti vihreän siirtymän ohjelman ja TKI-yhteistyön edistäminen LUT-yliopiston ja LAB-ammattikorkeakoulun kasvun kautta olivat ohjelmakauden onnistuneita tuloksia. Kumppanuuksien vahvistaminen, kuten kansainvälisten verkostojen rakentaminen ja EU-rahoituksen hyödyntäminen, tukivat strategisia tavoitteita. Myös maakunnallinen nelikenttäanalyysi, vaikuttavuusarviointitaulukko sekä tiivis ohjelmakokonaisuus saivat kiitosta selkeydestään.

Kehittämistarpeita havaittiin ohjelman kytkennässä maakuntastrategiaan, ennakoititiedon systemaattisessa hyödyntämisessä sekä vaikuttavuuden seurannassa. Etenkin sosiaalisen kestävyuden ja ihmislähtöisten tavoitteiden konkretisointi jäi vaimeammaksi. Lisäksi älykkään erikoistumisen strategian ja maakuntaohjelman välisen yhteyden vahvistaminen tunnistettiin keskeiseksi jatkokehittämisen kohteeksi.

Ohjelma toimi kuitenkin selkeästi suuntaa-antavana kehittämistyön välineenä, joka mahdollisti yhteistyötä, vaikutti rahoituksen kohdentumiseen ja loi pohjaa tulevalle strategiakaudelle. Päijät-Hämeen asema vihreän siirtymän ja soveltavan TKI-toiminnan edelläkävijänä vahvistui, ja maakunta on edelleen kehittymässä kansainväliseksi, osaamisvetoiseksi ja resurssiviisaaksi alueeksi.

LIITTEET

- Liite 1 Maakuntaohjelman vaikutusten arviointi
- Liite 2 Hankelista